

BOOK REVIEW

Τίτλος: Power/ Knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977

Συγγραφέας: M.Foucault

Σελίδες: 288

Επιστημονική Επιμέλεια: C.Gordon

Έτος έκδοσης: 1980

Εκδόσεις: Pantheon Books, New York

Το συγκεκριμένο βιβλίο είναι μια συλλογή συνεντεύξεων με τον M.Foucault, οι οποίες ανταποκρίνονται στα διαφορετικά έργα του συγγραφέα και τα οποία επικεντρώνονται στη σχέση εξουσίας και γνώσης. Τα κεφάλαια που παρουσιάζονται είναι τα εξής: α. Περί κοινωνικής δικαιοσύνης: Μια συζήτηση με τους Μαρξιστές, β. Συζήτηση για τη φυλακή, γ. Σώμα/Εξουσία, δ. Ερωτήσεις πάνω στη Γεωγραφία, ε. Δύο αναγνώσεις, στ. Αλήθεια και Εξουσία, ζ. Εξουσία και στρατηγικές, η. Το μάτι της εξουσίας, θ. Οι πολιτικές υγείας κατά το 18^ο αιώνα, ι. Η ιστορία της σεξουαλικότητας, κ. Η εξομολόγηση της σάρκας.

Όπως κατανοούμε από τον τίτλο των συνεντεύξεων δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο ανθρώπινο σώμα το οποίο γίνεται αποδέκτης εξουσίας και μπαίνει σε μια τροχιά δυναμικής δράσης.

Το «M.Foucault, *Power/ Knowledge: Selected interviews and other writings*», δεν παρουσιάζει κάποια καινοτομία σχετικά με τα προηγούμενα έργα του φιλόσοφου. Είναι κυρίως ένα εγχείρημα ώστε ν' αναδειχθεί το μοντέλο εξουσία-γνώση στο έργο του Foucault, αλλά και ν' αναλυθεί διαχρονικά μέσα από τα διάφορα ερευνητικά του ενδιαφέροντα. Βασικό πλεονέκτημα του βιβλίου είναι η συγγραφική μέθοδος των ερωτο-απαντήσεων, η οποία απλοποιεί για τον αναγνώστη τις ιδέες που πρεσβεύει ο συγγραφέας.

Στο έργο του Foucault, η σχέση εξουσία-γνώση κατέχει κεντρική θέση. Ωστόσο, για τον Foucault η έννοια της εξουσίας δεν έχει σχέση με την κρατική εξουσία, αλλά είναι οι διάφορες στρατηγικές που αναπτύσσονται μεταξύ των κοινωνικών δρώντων και θεσμών για την παραγωγή του επίσημου λόγου, υποστηρίζοντας έτσι πως η εξουσία ασκείται από τα χαμηλά. Αυτοί οι θεσμοί δεν είναι άλλοι από το σχολείο, τον επιστημονικό τομέα, την οικογένεια, τη φυλακή, το εργοστάσιο. Πρεσβεύει λοιπόν πως κάθε κοινωνία έχει το δικό της καθεστώς αλήθειας, τον επίσημο λόγο που καθορίζει τι είναι αληθές και τι όχι και επιβάλλει τους κανόνες της. Αυτός ο επίσημος λόγος είναι προϊόν δυναμικής δράσης των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών θεσμών. Συνεπώς δεν μπορεί ο οποιοσδήποτε, να μιλήσει για οποιοδήποτε θέμα σε κάποια τυχαία χρονική στιγμή. Ομοίως δεν είναι δυνατόν ο επίσημος κοινωνικός λόγος ν' ανανεωθεί εφόσον δεν συντρέχουν οι κατάλληλες συνθήκες, οι οποίες δεν μπορεί να είναι άλλες από την αλλαγή στάσης και συμφερόντων των δρώντων. Μια άλλη έννοια πολύ σημαντική στο έργο του είναι αυτή της αντίστασης η οποία σχηματίζει και συντηρεί την εξουσία. Από τη μία την ενδυναμώνει, την αναπαράγει και την εξωτερικεύει κι από την άλλη την κάνει εύθραυστη και την παρεμποδίζει. Ομοίως, η

σιωπή (αυτό που αποκρύπτεται) καλύπτει τις σχέσεις εξουσίας, αναδεικνύοντας το πως ό,τι διακυβεύεται κρύβεται από την παραγωγή της γνώσης.

Κατά αυτό τον τρόπο, ο λόγος παράγεται μέσω της δράσης και της αντίστασης, διοχετεύει και παράγει την εξουσία. Καταλήγουμε λοιπόν στο γεγονός πως η σχέση εξουσίας -γνώσης είναι αμφίδρομη, νομιμοποιώντας η μία την άλλη.

Πώς λοιπόν συνδέουμε τη θεωρία του Foucault με την εκπαιδευτική πολιτική?

Σύμφωνα με το συγγραφέα ο επίσημος λόγος της κοινωνίας, η αλήθεια, φανερώνεται μέσα από τα κείμενα τα οποία έχουν ισχύ για κάποια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αυτά μπορεί να είναι επιστημονικά κείμενα, διδακτικά εγχειρίδια και νομικά κείμενα που διέπουν ένα τομέα. Ο επίσημος λόγος είναι ένας τρόπος για να κατανοήσουμε τη δημιουργία μιας συγκεκριμένης πολιτικής, καθώς η τελευταία αποτελείται από προτάσεις και πρακτικές για το πως θα πρέπει να είναι τα πράγματα, πώς και ποία πρέπει να είναι η αλήθεια που διατρέχει την κοινωνία. Οι πολιτικές προσφέρουν την ιδεατή λύση στα προβλήματα που έχουν διαγνωστεί, ώστε να επαναφέρουν την ισορροπία στο κοινωνικό σύστημα.

Η εκπαίδευση, καθώς είναι ο θεσμός που αναπαράγει τις αξίες, τις κοινωνικοοικονομικές τάξεις, τη δομή της κοινωνικής εξουσίας στη συνείδηση των ανθρώπων που ζουν σε μια συγκεκριμένη επικράτεια μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, χρησιμοποιεί το σχολικό βιβλίο ως μέσο για να μεταδώσει στους μαθητές τις νόρμες, τις αξίες και τις απαραίτητες αναπαραστάσεις που θα διαμορφώσουν τη ταυτότητα ενός συγκεκριμένου μοντέλου πολίτη. Έτσι λοιπόν το σχολικό βιβλίο γίνεται το μέσο μέσα από το οποίο προωθείται ο επίσημος λόγος της κοινωνίας.

Το μοντέλο εξουσία-γνώση είναι θεμελιώδους σημασίας για την κατασκευή του θεωρητικού πλαισίου της διδακτορικής μου διατριβής. Η διατριβή μου φέροντας το τίτλο «*Ο ρόλος των ελληνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών στον μετασχηματισμό των αναπαραστάσεων του θρησκευτικού φαινομένου στα σχολικά βιβλία του ελληνικού Δημοτικού σχολείου (1981-2006)*», έχει ως στόχο να παρουσιάσει το πώς μετασχηματίζεται διαχρονικά το θρησκευτικό φαινόμενο στο πλαίσιο της σχολικής γνώσης και να φανερώσει ποιό είναι τελικά οι δρώντες στην παραγωγή της συγκεκριμένης «γνώσης» και ποιά η -μεταξύ τους- πιθανή διάδραση.

Η παραγωγή σχολικής γνώσης είναι λοιπόν διεκδίκηση εξουσίας μεταξύ των θεσμών που συμμετέχουν στην παραγωγή του curriculum. Συνεπώς, το curriculum δεν είναι παρά ένα παιχνίδι εξουσίας, το οποίο χαρακτηρίζεται να μεν από διαμάχη αλλά και από συμβιβασμό μεταξύ των δρώντων, ώστε η γνώση του πιο ισχυρού να επικρατήσει έναντι αυτής των υπολοίπων. Επιπλέον, η ανανέωση των σχολικών βιβλίων στο σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καλείται πλέον να ανταποκριθεί όχι μόνο στις εθνικές επιταγές, αλλά και να λάβει υπόψη τις πολιτικές που προωθούνται από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς· η τελική απόφαση ανήκει ωστόσο στους εθνικούς δρώντες. Έτσι, η αντίσταση στην αλλαγή είναι αναπόφευκτη και γίνεται αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας συγγραφής. Ως κατάληξη λοιπόν έχουμε την έγκριση κάποιας γνώσης ως αληθούς, την οποία συναντάμε στο σχολικό εγχειρίδιο, η οποία μπορεί επίσης να προϋπήρχε και να μετασχηματίστηκε. Ομοίως, κάποια γνώση απορρίπτεται, καθώς κρίθηκε ακατάλληλη και τελικώς αποσιωπάται. Θέλοντας λοιπόν να αποκρυπτογραφήσω το «μαύρο κουτί» της συγγραφής του σχολικού εγχειριδίου στην Ελλάδα η παραπάνω θεωρία μου είναι απαραίτητη. Συγκρίνοντας λοιπόν το κείμενο των επίσημων προγραμμάτων σπουδών με το αντίστοιχο των σχολικών εγχειριδίων,

μπορούμε να κατανοήσουμε αυτό που διακυβεύεται πίσω από την πιθανή αναντιστοιχία τους. Στη συνέχεια, η καταγραφή των μεταμορφώσεων που έχουν υποστεί οι αναπαραστάσεις του θρησκευτικού φαινομένου μας οδηγούν στους δρώντες μέσω των οποίων επιχειρούμε να κατανοήσουμε την πιθανή διάδραση και τις μεταξύ τους αντιστάσεις, οι οποίες παράγουν εξουσία και αποκρυσταλλώνονται στη σχολική γνώση.

Καραχοντζίτη Έλενα

Υποψήφια Διδάκτορας

Πανεπιστήμιο Πατρών/ Université de Paris8